

351. *Schol.* Si quis ad evitanda incommoda communismo supra obiecta supponere vellet omnia bona posse manere communia *negative*, ita scl. ut eorum cura cuiusque arbitrio permittatur, in maiores etiam difficultates incideret. Quae enim ita communia sunt, ut nemini speciatim eorum cura demandetur, communiter neglegi solent. Accedit, quod in illa suppositione nullus ordo possibilis esset nullaque pax. Quilibet posset re qualibet uti, prout vellet, et sic perpetua iurgia orerentur. Quodsi respondeatur quemlibet posse alios a re semel occupata excludere, iam de communismo actum esset.

ARTICULUS III.

REFUTATUR SOCIALISMUS AGRARIUS.

352. Ii socialistae, contra quos in superiore articulo disputavimus, dominium *omnium* bonorum productivorum in totam civitatem transferre volunt. His alii moderatores, sed minus sibi constantes, tantum bona productiva *immobilia* seu *solum* (agros, prata, silvas, fodinas, domos etc.) in commune redigere («nationalizare»), reliqua bona productiva in privato dominio relinquere cupiunt. Vocantur hi *socialistae agrarii*, quorum dux praecipuus est *H. George* († 1897) in America, quem maxima ex parte sequuntur *M. Flürscheim* in Germania, *Hertzka* in Austria eorumque asseclae. Iis viam praeparaverant *E. de Laveleye* in Belgio, *J. Stuart Mill* in Anglia aliique. Horum opinionem hoc loco breviter expendemus.

THESIS LVIII.

353. Rationes, quibus socialistae agrarii suam sententiam propugnant, vi omni carent.

(Moralphil. II 247 sqq.)

St. Q. Cf. supra.

Prob. percurrando argumenta adversariorum.

Argumentum 1. ex *historia* ducunt. Si enim *E. de Laveleye* et post ipsum *Georgio* credas, primitus apud omnes gentes invenitur communis possessio fundorum, a qua non nisi paulatim, plerumque vi et fraude, discessum est. *Ergo*

tantum abest, inquirunt, ut proprietates privatae soli sit institutio naturae, ut naturae potius repugnet.

Resp. 1. Falsum est ubique primitus exstitisse possessionem communem fundorum; immo e contrario apud antiquissimos populos: Hebraeos, Assyrios, Aegyptios, Sinenses, ita invenitur possessio agrorum privata, ut communis possessionis nullum omnino vestigium adsit (cf. *Moralphilos.* II 247 sqq; *Capart*, La propriété individuelle et le collectivisme).

Resp. 2. Etsi primitus ubique communis possessio agrorum exstitisset, inde non sequeretur agros privatim possidere esse contra ius naturale. Nonne potius ipsum factum, quod semper et ubique progrediente cultura communio bonorum quoad agros magis magisque disparet, evidens signum est eam cum altiore evolutione culturae conciliari non posse?

354. *Argumentum 2.* ex eo petunt, quod *labor* sit unicus titulus iustus proprietatis privatae. Nemo, inquirunt, iuste privatim possidere potest nisi id, quod suo labore produxit. *Atqui* solum non est productum laboris. *Ergo* non potest iuste privatim possideri.

Resp. 1. Haec ratio plus probat, quam adversarii volunt, et contra eorum mentem necessario ducit ad socialismum completum. Nam etiam res mobiles, v. g. aurum, gemmae, animalia, vel ex toto vel saltem magna ex parte, non sunt productum laboris humani. Si quis feliciter v. g. gemmas, adamantes invenit vel animal silvestre capit, hae res magnum fortasse habent valorem independentem a labore humano. Immo etiam postquam res aliqua labore transformata est, magnam partem valoris non habet a labore, sed a materia, ex qua effecta est. Sic statua aurea vel marmorea etiam abstrahendo a labore maiorem habet valorem quam statua ex ligno effecta, et inter varias statuas ex ligno factas iterum est diversitas valoris propter diversitatem ligni. Eadem dici possunt quoad omnes fere res industriales. Ergo si solum id ut proprium possideri potest, quod est effectus laboris, debet ille, qui rem labore procreata possidet, saltem magnam partem valoris communitati tradere. Et quis poterit

limites inter valorem, quem res habet a natura, et eum, quem habet a labore, discernere? Hinc

Resp. 2. Principium in maiore assumptum falsum esse ex eo patet, quod ad conclusiones impossibiles et falsas deducit. Praeterea multae res a natura ita in usum hominis praeparatae sunt, ut nullo prorsus labore indigeant, v. g. fructus, ligna, animalia; quoad has ergo labor non potest esse titulus proprietatis.

Inst. Etiam occupatio est labor. *Resp. a)* Si occupatio est sufficiens titulus proprietatis pro bonis mobilibus, cur non pro bonis immobilibus? Dein *b)* nomine laboris George cum socialistis intellegit non solam occupationem, sed eum laborem, qui res transmutat iisque novum valorem impertit.

355. *Argumentum 3.* ex eodem fere fonte depromitur ac praecedens. Quilibet habet ius fruendi producto laboris sui. *Atqui* hoc ius consistere non potest, nisi quilibet possit libere uti commodis a natura omnibus oblatis (agris, pratis, silvis etc.). *Ergo* quilibet habet ius utendi agris.

Resp. Dist. mai.: Quilibet habet ius fruendi producto laboris sui, i. e. percipiendi fructum ex labore suo, in quantum ei saltem debetur iusta merces, si pro alio ex conventionione laborat, *conc.*, quilibet potest productum laboris ut suum sibi assumere, *subdist.:* si materia, in quam labor impensus est, ad ipsum pertineat, *conc.*, secus, *nego.* *Contradist. min.:* Ius percipiendi iustam mercedem non potest consistere sine iure libere agris utendi, *nego*, ius de ipso producto ut suo libere disponendi, *trans.* vel etiam *nego.* Nonne v. g. mercatores et alii possunt de multis productis ut suis disponere, quin ipsi agros possideant?

356. *Argumentum 4.* ex iure ad vitam desumptum. Omnes habent idem ius vivendi. *Ergo* etiam ius ad aequalem usum terrae.

Resp. 1. Si hoc argumentum probaret, valeret quoque contra bona mobilia, quae etiam sunt media ad vitam. Praeterea probaret proprietatem omnium debere esse aequalem.

Resp. 2. Conc. antec. et nego cons. Omnes habent idem ius ad vitam, i. e. uniuscuiusque vita est aequali modo in-

violabilis contra aggressionem aliorum. Praeterea quilibet habet ius in extrema necessitate sibi usurpandi, quibus ad hanc necessitatem pellendam opus est. Denique omnes habent aequale ius acquirendi sibi bona externa. Sed nullo modo ex hoc iure sequitur ius ad *aequalia* media conservandae vitae et multo minus ad aequalem partem terrae. Ex iure ad vitam tunc solum sequeretur ius ad partem terrae, si sine hoc iure homines generatim vivere non possent. Atqui hoc negandum est. Nam hodie certe permulti sine dominio fundorum sufficienter, immo abundanter omnia ad vitam necessaria habent.

Argumentum 5. Qui praeveniens in theatrum alios prohiberet, quominus sibi sedes occuparent, iis iniuriam faceret. *Ergo* a pari qui alios prohibet, ne sibi agros acquirant, iis iniuriam facit.

Resp. Dist. antec.: Qui praeveniens sibi sedem occupat et hanc contra post advenientes defendit seu eos ab hac sede arcet, iis iniuriam facit, *nego*, qui per vim alios impedit, quominus et ipsi sibi sedes occupent, quamdiu loca vacua ad-sunt, *conc. et pariter dist. cons.*

357. *Argumentum 6.* et ultimum petitur ex oeconomia politica et ex mente Georgii, qui illud maxime urget, demonstrat maiorem semper partem divitiarum in manus dominorum soli congregari.

Tria concurrunt in bonis producendis: solum, labor, capitale (n. 326, 3). Inde sequitur partem bonorum productorum deberi solo, partem labori, partem capitali. Ea pars, quae solo debetur, vocatur census vel redditus (*rent*); ea, quae labori, merces (*wages*); ea denique, quae capitali, interesse vel fenus (*interest*). Hinc statui potest haec aequatio:

Productum = census + merces + interesse,

quae aequatio per subtractionem in hanc alteram commutari potest:

Productum — census = merces + interesse.

Ex hac aequatione colligitur census (*rent*) ex una parte et mercedem et interesse ex altera parte se habere ratione

inversa, seu aliis verbis: crescente censu decrescere mercedem et interesse. Quo maior ergo relative est pars proventuum alicuius nationis, quam accipiunt domini fundorum, eo minor est pars, quam accipiunt labor et capitale.

358. Quae hucusque dicta sunt, constituunt quasi maiorem argumenti, quo George utitur, eademque haud difficulter admitti potest. Iam procedit ad minorem, quae sic breviter comprehendi potest: *Atqui* 1) pars proventuum nationalium, quam accipiunt domini agrorum titulo census, semper fit maior, et 2) e contrario ea pars, quae contingit labori et capitali, semper decrescit.

Haec minor quoad utramque partem neganda est. Nam quoad 1): Assertioni *censum* fundorum (*rent*) semper absorbere relative maiorem partem proventuum nationalium experientia manifesta contradicit. In Europa v. g. agricolae, etiam ii, qui suos proprios agros colunt, vix iam se in suo statu conservare possunt, et tantum abest, ut eorum reditus fiant maiores, ut potius perpetuo decrescant;

quoad 2): a) Ad probandum *mercedem* fieri semper minorem provocat ad principium a nonnullis doctoribus oeconomiae politicae admissum: mercedem generatim restringi ad eam mensuram, quae requiritur ad operarium quomodocumque sustentandum. Cum ergo ex altera parte constet summam proventuum nationalium hodie propter progressum culturae semper fieri maiorem, sequitur eam partem proventuum, quae labori contingit, fieri semper relative minorem.

Sed hic George duo plane diversa perperam confundit. Auctores dicentes mercedem restringi ad mensuram necessitatis pro sustentanda vita, loquuntur de mercede operariorum seu de mercede sensu stricto, prout significat retributionem pro labore conducto. At vero George alio prorsus et multo latiore sensu mercedem accipit. Scilicet in aequatione supra citata: $\text{productum} - \text{census} = \text{merces} + \text{interesse}$, vox *mercedis* debet sumi sensu latissimo: pro ea parte producti, quae labori cuicumque debetur, non solum labori conducto; secus est prorsus falsa. Comprehendit ergo etiam eam partem, quae debetur labori mercatoris et labori agricolae, qui suos

agros colit, et directori fabricae etc. Atque hoc sensu George usurpat nomen mercedis et nihilominus ad auctoritatem doctorum oeconomiae politicae provocare audet.

b) Ad probandum *interesse* (fenus) fieri semper minus, provocat ad experientiam, ex qua constat pro eadem pecuniae summa hodie minus fenoris obtineri quam olim, v. g. ante 30 vel 40 annos. Sed hic George iterum duo diversa confundit, scilicet singula capitalia (singulas summas) et totalitatem omnium capitalium, quae in aliqua natione habentur. In aequatione supra allata: $\text{productum} = \text{census} + \text{merces} + \text{interesse}$, ut sit vera, nomine *interesse* intellegenda est summa *omnium* fenorum, quam *totalitas omnium* capitalium in regno aliquo accipit. Ut ergo rem suam probaret, debuisset George ostendere summam omnium fenorum (interesse), quam capitalistae hodie accipiunt, esse partem relative minorem proventuum nationalium, quam fuerit olim. Id autem nullo modo ostendit, sed solum pro aequali summa, v. g. pro mille aureis, hodie minus fenoris accipi quam olim. Hoc autem fieri potest, quamvis totalitas omnium fenorum hodie sit relative maior pars proventuum nationalium, quam olim fuerit. Sic, ut exemplo rem declarem, si in una mensa 5 panes distribuuntur inter 5 homines et in alia 10 panes inter 20 homines, in hac posteriore mensa unusquisque minus accipit quam in priore, et nihilominus in illa maior numerus panum distribuitur quam in hac. Sic etiam fieri potuit, immo revera factum est, ut olim pro certa pecuniae summa 10—20 pro centum acciperentur, hodie fortasse vix 5, et nihilominus capitalistae hodie plus fenoris accipiant quam olim, quia numerus capitalium plurimum auctus est.

THESIS LIX.

359. Communis possessio soli exclusiva impossibilis est.

(Moralphil. II 278 sqq.)

St. Q. Non negamus etiam minores communitates et corporationes, municipia et ipsas civitates posse in communi possidere fundos. Immo hoc utile esse potest, quia stabilitati societatis favet; sed negamus totum solum exclusive in

societatis civilis dominio esse posse, ita ut non magna saltem pars maneat in privato dominio.

360. Prob. Tres modi videntur excogitari posse, quibus fundi in communi a tota republica possideantur et administrantur: vel 1. ipsa civitas non modo dominium fundorum habet, sed etiam omnes agros ipsa per officiales suos administrat et colit, vel 2. civitas omnes fundos colonis pro certo pretio locat, vel denique 3. civitas possessores hodiernos in sua possessione relinquit et solum eam partem proventus fundorum, quam supra censum (*rent*) vocavimus, titulo tributi sibi vindicat. *Atqui* omnes hi modi practice impossibiles sunt.

Prob. min. Ad 1. Primus modus ab ipsis socialistis agrariis, ut v. g. ab H. George, vehementer reprobat. Et recte quidem. Nam in regionibus praesertim populo repletis terra indiget assidua et valde intensa cultura. Haec autem non obtinetur, nisi adsint agricolae fixas sedes habentes, qui terram suam non solum bene pernoscant, sed etiam magnam diligentiam ad eius culturam adhibeant. Neutrum autem haberetur in suppositione, quam expendimus. Nam agri colerentur ab operariis conductis, qui reciperent suam mercedem, totum autem proventum communitati tradere deberent, quorum proin non multum interesset illum proventum augere et conservare. Praeterea in hac suppositione destrueretur *status agriculturalum*, qui fixas sedes inhabitant easque amant et simul cum fundis a maioribus acceptis etiam eorum mores conservare et posteris transmittere student. Eorum loco haberetur ingens turba mercenariorum nunc huc nunc illuc commean-tium, qui ex conservatione ordinis vigentis vix illum commodum perciperent.

361. Ad 2. Etiam secundus modus maximas difficultates in praxi pateretur. Destrueret enim sicut prior modus statum agriculturalum, qui propriam terram incolunt, iisque substitueret meros colonos. Dein in hac suppositione progressus culturae non parum impediretur. Coloni enim tunc solum magnas expensas saepe pro meliorationibus agrorum necessarias ferunt, si certi sunt se posse totum fructum ex laboribus et expensis

suis percipere. Atqui hanc certitudinem non haberent. Ad culturam agrorum promovendam non raro necesse est fossis siccare fundos et paludes, aquaeductus ducere, vias sternere, arbores plantare, nova aedificia exstruere etc. Harum porro expensarum saepe maximarum non nisi post 15 vel 20 et plures annos fructus percipiuntur. Deberent ergo coloni esse certi se saltem per 15 vel 20 annos non expellendos fore ex possessione sua. Sed hanc certitudinem non haberent, praesertim hodie, ubi in omnibus fere civitatibus variae factiones politicae sibi succedunt, et unaquaeque potestate publica in favorem suorum asseclarum uti vel abuti studet. Praeterea cum agrorum fertilitas, situs, amoenitas sint adeo diversa, non possunt condiciones contractus locationis lege universali et aequali pro omnibus casibus statui, sed debentur officiales publici de his condicionibus cum colonis pacisci, et sic aperta erit via oppressioni vel corruptioni et peculatu. Omitto, quod etiam in hac suppositione sicut in priore agricolae per vim deberent ex suo dominio deici et in colonos commutari, id quod certo maximas turbas excitaret. Nemo enim sanus expectabit agricolas sua sponte dominio suo cessuros esse.

362. Ad 3. Tertius modus praesertim a H. George eiusque asseclis commendatur. Concedunt nimirum non posse hodiernos possessores fundorum sine maximis turbis dominio suo privari. Propterea relinquamus eos, inquiunt, in pacifica possessione et imponamus iis tanta tributa, ut ea pars proventus fundorum, quam supra censum vocavimus, tota fere reipublicae vindicetur, possessoribus vero relinquatur solum ea pars, quae labori et capitali debetur et aliquid ultra. Dixi *aliquid ultra*, scilicet volunt possessoribus aliquam partem census relinquere eo fine, ut hi in se suscipiant curas ad agros locandos, meliorationes efficiendas, aedificia reparanda etc. necessarias. Cum enim vix possibile sit haec per ipsam civitatem curari, melius esse existimant, ut eorum cura hodiernis possessoribus demandetur iis relinquendo pro hoc obsequio aliquam partem census. George putat haec tributa fundis imposita (*single tax*) non solum superflua reddere omnia alia tributa et vectigalia, sed etiam sufficere ad om-

nium paupertatem sublevandam et felicem reddendam totam societatem.

Sed haec facilius dicuntur, quam in praxim deducuntur. Ut enim omittam fere impossibile esse accurate determinare, quanam quantitas proventuum ex agris labori et capitali et quanam ipsi naturae vel agro sit attribuenda, hanc unam difficultatem commemoro: aut illa pars census, quam adversarii hodiernis possessoribus relinquere volunt, magna erit aut exigua. Si solum *exigua*: qua ratione poterunt hodierni possessores induci ad suscipiendos in se labores et negotia, quae ad fundos locandos, aedificia exstruenda vel reparanda, ad meliorationes efficiendas etc. necessaria sunt? Si autem *magna*: quomodo poterit civitas cum parte residua redditus omnia alia tributa superflua reddere et omnes propemodum miseras ex hac lacrimarum valle expellere?

Hoc ut melius perspiciatur, sciendum est iam hodie per Europam proventum agrorum (abstrahendo a labore et capitali) vix 2 vel 3 centesimas (2 vel 3 pro centum) efficere. Agricola ubique fere maximis difficultatibus premuntur, etiam ii, qui proprios agros possident et non obstante diligentissimo labore vix tantum ex suis fundis percipiunt, ut commode suam familiam alere possint. Quomodo ergo fieri poterit, ut iis adhuc multo maiora tributa imponantur, tributa tanta, quae sufficerent ad omnia alia tributa abolenda, et iis nihilominus pars magna census relinquatur?

ARTICULUS IV.

ALIAE SENTENTIAE ERRONEAE CIRCA PROPRIETATIS
ORIGINEM REFUTANTUR.

THESIS LX.

363. Ius proprietatis non fundatur in solis legibus humanis vel in pacto aliquo primaevo, neque unice repeti potest ex iure hominis ad fructum laboris sui.

(*Liberatore*, Instit. ethicae 174. *Costa-Rossetti*, Philos. mor. thes. 128.
Schiffini, Philos. mor. II, n. 325 sqq.)

St. Q. I. In prima parte refutamus sententiam eorum, qui cum *Montesquieu* (*Esprit des lois* l. 26, c. 15), *Hobbes*,

Kant (*Rechtslehre* I, § 8) aliisque plurimis ius proprietatis a *legibus civilibus* seu auctoritate politica derivant. Non tamen omnes eodem modo loquuntur. Secundum alios ius proprietatis libere introductum fuit, secundum alios vero suadenti vel aliquo modo exigenti humana natura.

364. 2. *Grotius* (*De iure belli et pacis* l. 2, c. 2, § 2, n. 5), *Pufendorfius* aliique ius proprietatis *pacto aliquo primigenio* sive tacito sive explicito introductum esse existimant. Putant nimirum homines iam fundata societate ob utilitatem publicam aliquam bonorum partem inter se divisisse, de reliquis vero convenisse, ut fierent primi occupantis, solum sibi reservantes ius usus innoxii rerum alienarum et ius sibi sumendi in extrema necessitate, quantum ad conservationem necessarium foret.

365. 3. Sunt denique non pauci, qui cum *Lockio*, *Riccardo* aliisque ius proprietatis *unice* ex iure hominis connato ad fructum laboris sui repetendum esse autument. Ita inter recentiores v. g. *H. George*.

366. PARS I. *Non legibus humanis solis.*

Prob. I. Si lex civilis ius proprietatis creavit et constituit, eadem posset hoc ius iterum abrogare et introducere communionem bonorum, quam communistae volunt. *Atqui* probavimus communismum esse impossibilem. *Ergo* ius proprietatis non potest fundari sola lege civili, sed debet aliud fundamentum habere.

367. Prob. 2. Sententia, quam impugnamus, supponit vel a) initio omnia fuisse communia positive, vel saltem b) primos rectores communitatis humanae habuisse ius iurisdictionis in totam terram. *Atqui* haec suppositio non solum est prorsus arbitraria, sed videtur absurda. *Ergo* . . .

Prob. mai. Nisi supponatur omnia fuisse positive communia primaevae hominum communitati vel saltem supremos rectores habuisse dominium iurisdictionis in totam terram, lex civilis vel decretum principis nullo modo fuissent necessaria ad inducendam proprietatem, cum quilibet ex rebus